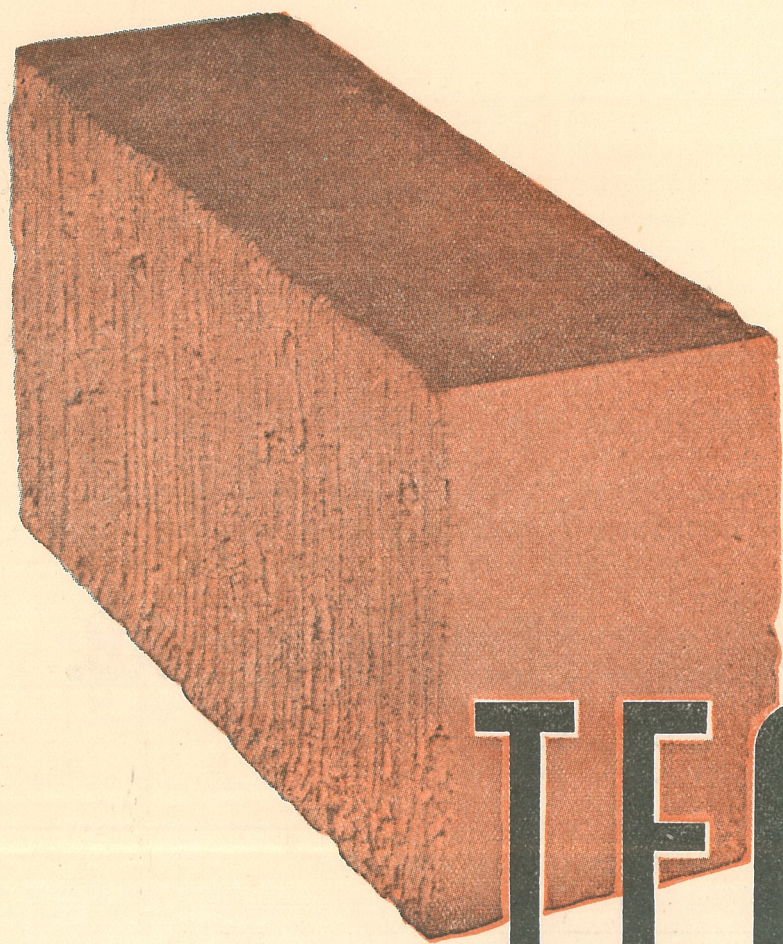

1

**1946 Innehåller: Bostadssociala utredningens förslag •
Anvisningar till Byggnadsstadgan • Notiser.**

TEGEL

SPARA SKOGEN.

Bygg med tegel!

Tegelbrukens Försäljnings AB.

STOCKHOLM

UPPLAGA: 6.700 ex.

TEGEL

REDAKTIONSKOMMITTÉ: BRUKSÄGARE GUNNAR WULF,
MAJOR CURT CAMITZ OCH DIREKTÖR JOHN BAUNGE
REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: CIVILINGENIÖR
REINHOLD ELGENSTIERNA
Exp. och annonskontor: Kungsgat. 32, Sthlm. Tel. 233105.
Redaktion: Grev Turegatan 14, Stockholm. Tel. 670910
Eftertryck utan skriftligt tillstånd förbjudet. Copyright.

ORGAN FÖR
SVERIGES
TEGEL-
INDUSTRI-
FÖRENING
ÅRG. 36

BOSTADSSOCIALA UTRED- NINGENS FÖRSLAG

Av aktuarien *Just Gustavsson.*

Bostadssociala utredningen har i första delen av sitt slutbetänkande — vars andra del skall behandla saneringsproblemet och vissa med den föreslagna bostadspolitiken sammanhängande organisationsfrågor — dragit upp riktlinjerna till en femtonårsplan för den fortsatta bostadspolitiken i vårt land. Denna plan innebär en kombination av bostadsproduktionens stabilisering på ungefär den nivå som för närvarande eftersträvas — 45 000 lägenheter i tätorterna — och en höjning av bostadsstandarderna med avseende på lägenheternas såväl kvalitet som rymlighet.

Produktionens stabilisering på en relativt hög nivå motiveras med arbetsmarknadspolitiska och allmänt konjunkturpolitiska skäl men betraktas dessutom såsom en metod för standardhöjning. Efter avveckling av den rådande bostadsbristen, vilket torde komma att kräva en tid av omkring fyra år, måste man nämligen räkna med en sjunkande

DK 333.32, 351.788.5
efterfrågan efter nya bostäder som en följd av starkt avtagande hushållstillväxt. Härigenom uppstår risk för en sammankrympning av bostadsbyggnadet vid en tidpunkt, då en allmän efterkrigskris kan befaras inträda. Från en annan synpunkt: man kommer att kunna bygga flera bostäder än som svara mot den efterfrågan, som hittills varit den dominerande förutsättningen för produktionen av nya bostäder. Genom att hålla produktionen uppe på en i stort sett oförändrad nivå får man då möjlighet att åstadkomma en allmän höjning av bostadsstandarderna. Bostadsproduktionens stabilisering under en period som inbegriper nämnda krisrisker framstår som ett intresse icke endast ur bostadsförsörjningens synpunkt utan även med hänsyn till den allmänna konjunkturutvecklingen och arbetsmarknaden.

Det förtjänar understrykas, att utredningen, när det gäller att ur *sysselsätt-*

ningssynpunkt söka ge ett bestämt svar på frågan om bostadsproduktionens lämpliga volym, icke ansett sig kunna taga hänsyn till längre tid än de närmaste fem åren. Vid en därefter följande utveckling, under vilken man lyckas någorlunda realisera kravet på full sysselsättning, kan det enligt utredningen väl tänkas, "att problemet icke längre kommer att framstå som ett om bevarande av sysselsättningen inom byggnadsindustrien utan tvärtom som ett om byggnadsindustriens rationalisering och övergång till mindre arbetskrävande metoder eller alternativt byggnadsvolymens minskning". (S. 358.) Alla de omständigheter som därvid behöva beaktas, "kunna nu näppeligen bedömas med sådan grad av säkerhet, att ett omdöme om det allmänt sysselsättningspolitiska intresset i samband med bostadsproduktionens volym och utveckling får någon mening". (S. 365.)

Detta utesluter icke, att man från *bostadspolitisk* synpunkt måste beräkna betydelsen för produktionens omfattning av en såsom mål uppställd standardhöjning för en längre period, av det enkla skälet att en dylik strukturförändring icke kan genomföras inom loppet av några få år. Utredningen har funnit lämpligt att räkna med en femtonårsperiod. Den avsedda standardhöjningen — som från rymlighetssynpunkt innebär ett realiserande av normen "högst två boende per boningsrum" (köket alltså oräknat) — förutsättes kunna uppnås genom en kombination av produktionens inriktning på lägenheter med större antal rum och en omfattande sanering av de sämsta delarna av bostadsbeståndet. Man vill alltså söka få till stånd en successiv uppflyttning av hushållsbeståndet från äldre till nya, modernt utrusade och rymligare lägenheter, varigenom de förra bli lediga och kunna rivas.

Utredningen framhåller, att ett program som innefattar konkreta bestämmingar av utrymmesstandard, produktion, avgång genom sanering o. s. v. i den meningen måste vara formellt, att det endast anger villkoren för att under givna eller beräknliga förutsättningar en viss standardhöjning skall kunna realiseras under en viss tid; "betraktat som handlingsprogram måste det givetvis alltid ha karaktären av ett provisorium, som man ständigt får vara beredd att revidera allteftersom förutsättningar och resurser förskjutas, eller ett instrument för att rikta de omedelbara åtgärderna på sätt som befordrar och icke motverkar en standardhöjning på lång sikt. Ett bostadspolitiskt program bör bygga på en rörlig långtidsplan". (S. 366).

Vad som hittills anförts om målsättningen för produktion och standardhöjning avser tätorterna, som representera 60 à 65 procent av hela hushållsbeståndet. Här måste hänsyn framför allt tagas till den akuta bostadsbristen och de beräknliga förändringarna i hushållstillväxten. När det däremot gäller den egentliga landsbygden, är problemet i huvudsak begränsat till om- och ersättningsbyggnad med standardhöjande syfte samt omlokalisering av bebyggelsen i samband med näringsstrukturella förändringar (t. ex. jordbrukets yttre rationalisering). Man kan förutse, att hushållsantalet på landsbygden icke kommer att ytterligare växa; en viss nedgång framstår snarare såsom sannolik under de närmaste femton åren. Det är emellertid för närvarande svårt att tillförlitligt uppskatta behovet av upprustning, ombyggnad och nybyggnad på landsbygden på grund av bristerna i tillgängligt kunskapsmaterial, vilka torde komma att avhjälpas genom 1945 års bostadsräkning och därtill knutna särskilda undersökningar. Utredningen anser emellertid

TEGEL

LOMMA HANDSLAGNA FASADTEGEL

I GULT OCH GULGRÖNT

DEL AV BYGGNADER VID "KOBARNES
VÄG", GÖTEBORG, fasadbeklädda med
Lomma gröngula, handslagna fasadtegel.

A.-B. LOMMA TEGELFABRIK

LOMMA

TEL. MALMÖ 46 2002

TEGEL

A.-B. Nabbensbergs Tegelbruk

Vänersborg - Tel. 5

MÅNGHÅLTEGEL

Volymvikter 1.0-1.2

Hög värmeisolering

Hög tryckhållfasthet

SLOTTSMÖLLANS

FASADTEGEL och ENKUPIGA FALSTAKTEGEL

Wallbergs Fabriks Aktiebolag

Namnanrop: Wallbergs Bolag

Halmstad

självkärligt, att för landsbygdens del önskemålen i fråga om bostadsstandardens höjande icke sättas lägre än för stadssamhällets del. Den pågående förbättringsverksamheten bör fortsättas efter i stort sett samma linjer som hittills, men dessutom bör i den mån tillgång på material och arbetskraft gör det möjligt förnyelseprocessen för den egentliga landsbygdens bostadsbestånd påskyndas på sådant sätt, att årligen ett antal av minst 25 000 fullvärdiga lägenheter framställas genom ny- eller ombyggnad.

"Det självklara slutmålet för alla bostadspolitiska strävanden" är enligt utredningens mening "att alla grupper inom samhället få tillgång till en tillfredsställande bostad". En dylik allmän formulering måste emellertid för att ej bli intetsägande från tid till annan ges en konkret innebörd. Men även om man såsom utredningen utgår från ett bestämt bostadspolitiskt program, är det uppenbarligen tekniskt omöjligt att omedelbart alla hushåll kunna få en tillfredsställande bostad. "De bostäder, som finnas, äro otillräckliga härför. Nya bostäder, svarande till uppställda standardkrav, måste byggas, hela bostadsbeståndet måste genom nybyggnad, ombyggnad och sanering formas om och detta är med teknisk nödvändighet en tidskrävande process. Frågan kan icke ställas: hur utforma åtgärder, så att alla hushåll omedelbart få tillgång till en tillfredsställande bostad, ty detta är orealiserbart. Frågan om tillräckligheten eller otillräckligheten av ifrågasatta bostadspolitiska åtgärder måste ställas: förmå dessa åtgärder ge tillräcklig kraft åt den med nödvändighet tidskrävande utvecklingen i riktning mot ett på sådant sätt omformat bostadsbestånd, att en viss högre standard generellt kan realiseras inom exempelvis tio eller femton år?" (S. 485.)

Hur man skall få igång den eftersträfvade "uppflyttningsprocessen" är en fråga om förutsättningarna för avsättning för en bostadsproduktion av den storlek, inriktning och kvalitetsklass, som utredningen uppställt såsom mål. Och detta är en fråga om förhållandet mellan hyran (den årliga bostadskostnaden) för nybyggda lägenheter och hushållens inkomster. Detta förhållande har sedan länge utvecklats i gynnsam riktning, icke minst under krigsåren, och så tillvida föreligger en gynnsam utgångspunkt. Utredningen anser sig emellertid kunna konstatera, att medan för närvarande något mer än en tredjedel av hushållsbeståndet är betalningskraftigt i förhållande till nybyggda lägenheter, skulle detta behöva bli fallet beträffande omkring två tredjedelar. Härvid förutsätter utredningen realiserandet fram till år 1960 av den ovan anförda normen för utrymmesstandarder samt beträffande hushållens betalningsförmåga, att högst 20 procent av inkomsten skall behöva användas till bostadsutgiften (inklusive kostnaden för "fredsvärme"). För en familj som har att leva av en genomsnittlig industriarbetarinkomst beräknas hyran för en modernt utrustad lägenhet om två rum och kök med en lägenhetsyta av cirka 55 m² för närvarande taga i anspråk drygt 25 procent av inkomsten.

Den nödvändiga ökningen av hushållens betalningskraft kan tänkas uppnås icke endast genom ekonomiska stödåtgärder från samhällets sida utan även genom en sådan inkomst- respektive hyresutveckling, som i gynnsam riktning påverkar förhållandet mellan hyror och inkomster. Utredningen diskuterar därför ingående de sannolika förutsättningarna för en dylik utveckling och kommer till det resultatet, "att utsikterna till ett förbättrat förhållande mellan allmän inkomstnivå och hyresnivån i nybyggda hus under de närmast

följande åren förefaller — oavsett egentliga subventionsåtgärder — ej oansenliga”. (S. 441).

Det är emellertid enligt utredningens uppfattning ”självklart, att man icke kan slå sig till ro i väntan på att de allmänekonomiska betingelserna för bostadsfrågans lösning skola successivt förbättras och en spontan standardhöjningsprocess sätta in”. Bland annat ”ger den bostadssociala situationen” — utredningen tänker härvid på det betydande antal hushåll, som ha undernormal betalningsförmåga till följd av för låg inkomst eller stort bostadsbehov — ”motiv nog för åtgärder med syfte att bekämpa trångboddhet och kvalitativ undermålighet hos bostäderna och förbereda den stadsplanemässiga saneringen av städerna så långt detta överhuvud är möjligt inom den under följande år växande ram av produktionskapacitet, som blir tillgänglig för standardhöjning”. (S. 469.)

De ekonomiska stödåtgärder från samhällets sida, som enligt utredningen äro nödvändiga, innebära allmänt uttryckt ett fortsatt utbyggande och samtidigt ett förenklande och förenhetligande av formerna för den hittills förda bostadspolitik med avseende på såväl statliga lån som subventioner. Samtidigt förutsättes, att kommunerna i högre grad än hittills skola engageras i planmässiga strävanden att förbättra bostadsförsörjningen.

Den statliga långivningen.

Först under krigsåren har det varit möjligt att genom en kombination av offentlig kapitalförsörjning och reglering av hyrorna i nybyggda hus i huvudsak eliminera bostadsbyggandets spekulativa karaktär. Bevarandet och utbyggandet av den under krigsåren genomförda organisationen av offentlig finansiering av bostadsbyggandet —

genom tertiärlån och med dessa förbunden räntegaranti — är enligt utredningens mening ”den självklara grunden för den framtida bostadspolitik”. Icke minst med tanke på de krisrisker för bostadsbyggandet, som man måste räkna med som en följd av den inledningsvis antydda grundläggande förändringen i fråga om den ”normala” efterfrågan på bostäder, samt erfarenheterna av 1939/40 års kris vore det synnerligen oklokt, om det allmänna avhände sig ett instrument, som med största sannolikhet skulle behöva tillgripas på nytt — med ofrånkomlig tidsförlust. Uppgiften att skapa förutsättningar för en uppflyttning på bred front till en högre utrymmesstandard utgör också ett skäl för att det grundläggande offentliga stödet i form av billiga lån utan egentlig subventionskaraktär göres tillgängligt för hela det ordinära bostadsbyggandet, såsom fallet varit sedan år 1941.

Den sedan år 1942 lämnade kapitalsubventionen till producenterna i form av s. k. tilläggs lån förutsättes successivt avvecklas, vilket redan i stor utsträckning blivit möjligt såsom en följd av räntesänkningen våren 1945.

Utredningen understryker däremot nödvändigheten av att den allmänna hyresregleringen bibehålles, till dess bostadsbristen hunnit avvecklas, då utrymme annars lätt skulle ges för ett spekulativt bostadsbyggande.

Utredningen förutsätter, att bostadsbyggande i enskild regi i viss utsträckning alltfort kommer till stånd under de närmaste åren och finner detta behövt ur bostadsmarknadssynpunkt. Det enskilda bostadsbyggandet bör stödjas genom statliga lån. Tertiärlån till enskild företagare föreslås dock tills vidare böra utgå enligt oförändrade regler, d. v. s. till en ränta av 4 procent

och upp till en övre belåningsränta av 90 procent. Detta gäller flerfamiljshus.

Beträffande enfamiljshusbyggandet, vilket förutsättes även i fortsättningen bedrivs i enskild regi, föreslås hittills utgående lån i olika former (tertiärlån, bostadsanskaffningslån, bostadsegna-hemslån) ersättas av *ett* statligt lån till en ränta av 3 procent och med en övre belåningsgräns av 85 procent. En räntegaranti, avseende 3 procents ränta på underliggande kredit, föreslås beträffande egnahem gälla under det statliga lånets hela löptid (i stället för som hittills beträffande tertiärbelånade enfamiljshus endast under tio år).

Utredningen anser emellertid, att man bör eftersträva och räknar med möjligheten, att produktionen av flerfamiljshus till övervägande delen kommer till stånd i spekulationsfri form, i kommunal eller allmännyttig regi. Till denna del av bostadsbyggandet — alltså större delen — föreslår utredningen att tertiärlån skola beviljas till en ränta av 3 procent — motsvarande statens självkostnadsränta — och utan övre belåningsgräns; lånen skola alltså kunna erhållas upp till 100 procent. Även här föreslås räntegarantin bibehållas och utsträckas till att gälla tertiärlånets hela löptid, vilken förutsättes bli 30 år för såväl sten- som trähus. Huvudmotiveringen för de föreslagna ändringarna i villkoren för tertiärlån är utredningens uppfattning, att det icke finnes någon rimlig anledning, varför icke det allmänna bör övertaga hela den finansiella risken för ett från enskilda vinstintressen fritt bostadsbyggande, som syftar till en bostadspolitiskt nödvändig sänkning av bostadskostnaderna i förhållande till betalningsförmågan hos den stora massan av de bostadsbehövande hushållen. Då primärlån kunna erhållas till 3 procents ränta och tertiärlåneräntan föreslås bli densamma, vore

det orimligt om räntan på någon mellanliggande del av fastighetskapitalet skulle vara högre, varför utredningen förutsätter att räntan för hela det lånade kapitalet skall komma att utgöra 3 procent, när det gäller allmännyttig bostadsproduktion.

Det allmännas förlustrisker böra emellertid fördelas mellan staten och kommunerna. I och för sig vore det förnuftigt med en sådan riskfördelning, att staten svarade för de allmänna risker, som i stor utsträckning bero på statens egen ekonomiska politik, medan kommunerna svarade för sådana förluster, som kunna hänföras till försummelser i tillsynen av företaget, vanvård av fastigheten eller ekonomisk vanskötsel. Då det emellertid måste bli mycket svårt att i praktiken dra en sådan gräns och då enligt utredningens uppfattning staten bör bära det ekonomiska huvudansvaret för bostadsförsörjningen, föreslås förlustriskerna böra till en femtedel bäras av kommunerna och till fyra femtedelar av staten.

För önskvärdheten av en "växande kommunalisering av bostadsförvaltningen" — vilket enligt utredningens mening ej med nödvändighet betyder byggande och förvaltning av bostäder i direkt kommunal regi — anföres flera skäl. Det viktigaste är det som redan anförts för bibehållande av den offentliga finansieringen av bostadsbyggandet, nämligen att utsikterna därmed bli större att komma tillrätta med de framtida riskerna för produktionskris, än om bostadsbyggandet väsentligen skulle bedrivs på spekulation. Ett annat skäl är, att därigenom bättre förutsättningar skapas för att uppföra och driva stadsmässiga bostadsfastigheter i större enheter, vilket i sin tur utgör en viktig förutsättning för rationalisering och sänkning av kostnaderna med avseende på såväl byggandet som förvaltningen.

Därigenom skapas också ökade möjligheter att förse de nya bostadsområdena med kollektiva anordningar av olika slag såsom komplement till bostäderna, varav behovet gjort sig allt mera gällande.

Förutsättningen för de föreslagna nya villkoren för tertiärlån är, att de företag som skola komma i åtnjutande därav antingen äro kommunala eller ha karaktär av "allmännyttiga företag". Det har därför sitt speciella intresse att konstatera, vad utredningen har att säga om konstruktionen och kontrollen av sistnämnda företag. Enligt dess mening bör detta i huvudsak betraktas som en kommunens angelägenhet. Utredningen understryker emellertid värdet av att olika vägar prövas på olika håll ävensom av att inom en och samma kommun alternativa företagsformer få tillfälle att konkurrera med varandra.

Det finns anledning att liksom hittills räkna med varierande former för icke-spekulativa företag på bostadsförsörjningens område. "I fråga om projekteringen kan tänkas, att kommunen genom anlåtande av egna eller fristående kompetenta krafter ombesörjer denna eller överlåter saken åt byggnadsföretag, som också utför byggandet. I fråga om själva byggnadsverksamheten kan tänkas, att kommunen skaffar en egen organisation för ändamålet, eller utlämnar bygget på entreprenad. Uppgiften att förvalta fastigheterna kan tänkas omhänderhavas av kommunalt organ, av genom kommunens försorg bildat bolag eller stiftelse, eller av organisation eller byggnadsföretagare bildat företag av icke-spekulativ art, som kontrolleras av kommunen och för vilket kommunen ikläder sig ett visst ansvar. Formerna för projekteringen, byggandet och förvaltningen kunna tänkas kombineras på olika sätt och därmed också graden av direkta insatser av kommunala organ". (S. 533.)

De avgörande kriterierna på att bostadsförsörjningsverksamheten icke har "spekulativ" karaktär äro i princip, att anskaffningskostnaderna icke överstiga de verkliga produktionskostnaderna (inklusive skälig ersättning för företagarens insats) och att hyressättningen anslutes till den nivå, som bestämmes av anskaffningskostnaderna. Dessas förenlighet med gällande byggnadskostnads- och tomtprisnivå säkras — under förutsättning av tillräckligt utbud av tomter, vilket närmast kommunen bör sörja för — genom effektiv konkurrens mellan byggnadsföretagarna. Utredningen understryker emellertid erfarenhetens vittnesbörd om betydelsen av en noggrann och sakkunnig granskning av byggnadskostnaderna, vilken i fortsättningen i största möjliga mån bör ombesörjas av kommunala organ — detta är ett exempel på vad utredningen menar med den önskvärda decentraliseringen inom bostadspolitiken.

Det viktigaste kriteriet är emellertid, att bostäderna förvaltas av företag utan enskilda vinstmotiv. Det ankommer på kommunerna att kontrollera, att konstruktionen av de företag, vilka de önska erkänna såsom allmännyttiga och med kommun i lånehänseende jämställda, är sådan att spekulativa vinstintressen äro uteslutna. Utredningen anser att de villkor i detta hänseende, som tillämpats i samverkan mellan statens byggnadslånebyrå och kommunerna under den senaste tiden, i och för sig borde vara fullt betryggande — därest de i praktiken kunna effektivt upprätthållas, vilket ännu knappast kan bedömas.

I varje fall synes det utredningen varken behövt eller lämpligt att i författning söka ge detaljföreskrifter rörande allmännyttiga företags konstruktion, skötsel och kontroll. Det bör ankomma på den praktiska utformningen av den kommunala tillsynen att för-

TEGEL

MURTEGEL

10" — 1,4/140

12" — 1,2/60

GENOM NOGGRANN

DRIFTKONTROLL

LITEN
SPRIDNING

SALA TEGELBRUKS
· AKTIEBOLAG

Tenggrenstorps Tegelbruk

VÄNERSBORG Tel. 1251, växel

MÅNGHÅLSTEGEL

LÅGT VÄRMEGENOMGÅNGSTAL
HÖG TRYCKHÅLLFASTHET

TILLVERKNINGSKAPACITET:

DIV. MURTEGEL 6.500.000

TAKTEGEL 2.500.000

DRÄNERINGSRÖR . . . 1.000.000

MÅNGHÅL

Tegel

NUTIDENS och FRAMTIDENS
BYGGNADSMATERIAL försäljes av

GÖTEBORGS TEGELAKTIEBOLAG

MAGASINSGATAN 3. TEL. 1313 68, 1313 48

hindra uppkomsten av missbruk. Kostnaderna för denna kommunala kontroll — teknisk och ekonomisk tillsyn under planerings- och produktionsstadiet samt revision under förvaltningsstadiet — böra enligt utredningens uppfattning bäras av kommunerna. Utredningen understryker samtidigt, att en effektiv teknisk och ekonomisk tillsyn ställer betydande anspråk på de kommunala organen, såväl personellt som med avseende på kostnader.

De statliga subventionerna.

Om de staliga tertiärlånen utgöra en självklar och nödvändig grundval för den fortsatta bostadspolitiken, så är därmed icke sagt, att detta ekonomiska stöd från det allmännas sida skulle vara tillräckligt. (Tertiärlånen till den allmännyttiga bostadsproduktionen beräknas möjliggöra en sänkning av hyrorna med 5 procent). Enligt utredningens mening förutsätter den önskvärda förskjutningen i förhållandet mellan bostadskostnad och inkomst, att den statliga kreditgivningen kompletteras med subventioner till de boende. Betänkandet innehåller en utförlig principdiskussion av vissa med subventionsåtgärderna förbundna problem. Själva principen, att staten bör främja en bättre bostadsförsörjning bl. a. genom ren subvention, behöver enligt utredningens mening ej närmare diskuteras, då den för vårt lands vidkommande kan sägas ha accepterats redan under trettioalet. Men ren subvention kan ges i olika former, och ett speciellt problem är frågan om subventionen skall vara enhetlig eller differentierad. Utredningen har stannat för att föreslå vissa subventioner i form av löpande årliga bidrag — dock med ett undantag. En egnehemsbyggare bör rimligen från början kunna beräkna kostnaderna för sitt hus, och därför föreslås subvention till egnehemsbyggare få formen av engångsbidrag.

I övrigt betraktar utredningen sina subventionsförslag såsom uttryck för en medveten och avsiktlig kompromiss mellan olika, i och för sig berättigade synpunkter. Så tala vissa skäl för en enhetlig subvention, åsyftande en allmän hyressänkande effekt. Men enbart dylika bidrag skulle komma åtskilliga till del, som ej skulle vara i behov därav, under det andra icke skulle bli hjälpta, därför att subventionerna av statsfinansiella skäl måste begränsas. Att å andra sidan differentiera subventionerna efter inkomsten och koncentrera dem till de mest behövande skulle nödvändigtvis förutsätta inkomstprövning och därmed ge bidragen en icke önskvärd fattigvårdskaraktär. Även andra skäl tala emot en sådan inriktning av subventionerna.

Utredningens förslag innebär, att de hittillsvarande familjebidragen (hyresrabatterna) till mindre bemedlade, barnrika familjer utbyggas till att omfatta alla familjer med minst två minderåriga barn, förutsatt att familjerna inneha bostäder som uppfylla vissa minimikrav med avseende på utrustning och allmän kvalitet och omfatta minst två, högst fyra rum och kök (i enfamiljshus högst fem rum och kök) samt att den stadsplanemässiga miljön är tillfredsställande med hänsyn till barnens behov. Bidragen, som alltså icke skulle vara knutna endast till av staten belånade fastigheter, föreslås utgå med ett belopp av 120 kronor per barn (i Norrland ifrågasättes bidraget böra höjas till 150 kronor eller också utgå enligt hittills gällande grunder med viss procent av årskostnaden). Den föreslagna subventionsformen innebär enligt utredningens uppfattning en ganska långt driven differentiering med hänsyn till betalningsförmågan, samtidigt som inkomstprövningen — genom kraven på lägenhetens beskaffenhet — blir mycket liten. Utredningen hän-

visar också till pedagogiska och befolkningspolitiska skäl för denna subventionsform. Naturligtvis kunde ifrågasättas en utvidgning av systemet till att omfatta även ettbarnsfamiljer, men skälet däremot, bortsett från statsfinansiella hänsyn, är att man därigenom skulle få ett större antal betalningskraftiga hushåll än som svarar mot den inledningsvis antydda, produktionstekniskt begränsade möjligheten att ställa fullvärdiga lägenheter till disposition. Utredningen påpekar, att utformningen av familjebidraget kommer att göra det nya systemet mera svåradministrerbart än det nuvarande, därigenom att bidraget icke knytes till fastigheter, vilkas beskaffenhet är känd i samband med statlig belåning. Att bidraget givits formen av ett absolut belopp avser bl. a. att innebära en förenkling med hänsyn till det starkt ökade antalet bidragsberättigade familjer. Närmare anvisningar om förfarande, standardvillkor o. s. v. förutsättas komma att utfärdas av det centrala organet enligt statsmakternas direktiv.

Utredningen har emellertid funnit det nödvändigt att komplettera familjebidraget med ett annat löpande, odifferentierat bidrag med allmänt hyres-sänkande verkan med avseende på en viss del av den årliga nyproduktionen, förslagsvis 10 000 lägenheter, och uppgående till 3 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta. Detta bidrag bör kunna dels kombineras med familjebidraget, dels komma andra kategorier av hushåll till del såsom ett medel, varigenom deras bostadsutgift kan begränsas till högst 20 procent av inkomsten. Urvalet av de hushåll som bära ifrågakomma för erhållande av trekronorssubventionen bör ankomma på kommunerna. Detta bidrag skall enligt förslaget endast kunna ifrågakomma till lägenheter i kommunala eller med kommun jämställda företag.

En motsvarighet till trekronorssubventionen till hyreslägenheter är byggnadsbidraget till egnahemsbyggare, avsett till avskrivning av fastighetskapitalet. Det föreslås för stadsliknande samhällen uppgå till 2 000 kronor och på landsbygden till 4 000 kronor. För barnrika familjer bör ett högre bidrag kunna utgå med högst 4 000 respektive 6 000 kronor. Till tvåfamiljshus bör kunna erhållas ett byggnadsbidrag om 3 000 kronor i stadsliknande samhällen och 6 000 kronor på landsbygden. Byggnadsbidraget är avsett att utgå till maximibelopp i samtliga fall, där icke sökandens ekonomi är sådan, att han förmår bära kostnaden av en fullvärdig bostad med uppoffrande av högst 20 procent av inkomsten, varvid kostnaden för bostaden bör beräknas med avdrag för eventuellt familjebidrag, som kan komma att åtnjutas.

De av utredningen föreslagna bostadssubventionerna skola helt betalas av staten och icke vara förbundna med krav på kommunernas obligatoriska medverkan genom egna subventioner. Utredningen är emellertid klart medveten om de statliga subventionernas begränsade räckvidd och understryker därför önskvärdheten av att de kompletteras med frivilliga kommunala subventioner. "Det kommer alltid att kvarstå en rest av hushåll i så svaga ekonomiska omständigheter, att de icke kunna tillgodogöra sig de statliga subventionerna, därest ej standardkraven sätts så låga, att all bostadspolitisk effekt äventyras. — — — Genom det samband som består mellan bostadsförsörjningen för nämnda grupper och kommunens socialvårdande verksamhet synes det utredningen naturligt, att kommunala bostadssubventioner speciellt inriktas på att komplettera de statliga subventionerna i sådana fall, där till följd av undernormal förvärvsförmåga hos hushållets försörjare detta

icke kan tillgodogöra sig det statliga stödet, eller att i annan ordning sörja för dessa hushålls bostadsanskaffning. Då det här gäller fall, som till stor del redan äro föremål för kommunens socialvård, synes härvidlag också betänkligheterna mot individuell behovsprövning i samband med de bostads-sociala åtgärderna kunna tillmätas mindre vikt". (S. 512.)

För att emellertid häva den oklarhet som befunnits råda rörande kommunal bostadssubventions förenlighet med gällande kommunallagstiftning föreslår utredningen, att kommunernas rätt att ge dylika subventioner skall fastslås i lag på liknande sätt som skett beträffande de kommunala pensionstillskotten. Med hänsyn till önskvärdheten av att undvika erfarenhetsmässigt olämpliga former och till samordningen med de statliga subventionerna böra formerna för kommunala bostadssubventioner underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Kommunernas organisativa, planläggande och initiativtagande insatser.

Betydande insatser från kommunernas sida äro en nödvändig förutsättning för att det av utredningen uppställda bostadspolitiska programmet skall kunna realiseras.

Enligt utredningens mening är det synnerligen önskvärt att utvecklingen går mot en decentralisering genom att vissa bostadspolitiska funktioner övertagas av kommunerna. Att detta bör vara möjligt, sammanhänger med att bostadsfrågan i väsentliga hänseenden till sin natur är i hög grad lokalt präglad.

Utredningens förslag beträffande lån och bidrag innebära, att kommunernas ekonomiska medverkan begränsas till vad de själva finna lämpligt. På grund av nödvändigheten av deras organisa-

tiva medverkan föreslår emellertid utredningen, att förmedling av statliga lån och subventioner för bostadsändamål skall göras till en skyldighet för kommunerna utan kostnad för statsverket.

Beträffande stadssamhällen med större och mera differentierad bebyggelse bör utöver den rena förmedlingsverksamheten kunna påräknas en mera självständig och aktiv insats i form av teknisk och ekonomisk granskning av byggnadsprojekt, i vilka kommunen själv ej är direkt engagerad, samt dessutom en planläggande verksamhet. Detta förutsätter, "att den kommunala organisationen för ändamålet i dessa större och medelstora stadssamhällen allmänt bygges ut till den administrativa kapacitet, som nu utmärker en del men icke alla städers förmedlingsorgan. Erfarenheten under följande år torde vidare komma att visa, att de nya arbetsuppgifter, som ställas av utvecklingen själv och av ett bostadspolitiskt program, som må komma att fastställas av statsmakterna, komma att kräva en betydande personell upprustning av förmedlingsorganen i allmänhet". (S. 523.)

Utredningen föreslår vidare en lagstiftning om kommuns skyldighet att vidtaga åtgärder för bostadsförsörjningens förbättring inom kommunen, i den händelse den befinner sig otillfredsställd. "En sådan bestämmelse skulle definitivt fastslå, att bostadsförsörjningen hör till kommuns gemensamma hushållningsangelägenheter" (s. 523), vilket hittills icke varit höjt över all diskussion.

När bostadsbristen väl hunnit avvecklas och det med hänsyn till uppgiften att höja bostadsstandarden blir fråga om att upprätthålla bostadsproduktionen i en omfattning och ge den en inriktning som den sjunkande hushålls-

tillväxten annars icke skulle ge anledning till, måste kommunerna på ett helt annat sätt än hittills bedriva en aktivt initiativtagande och planmässig verksamhet för orternas bostadsförsörjning.

Utredningens stabiliseringsprogram för bostadsproduktionen är baserat på vissa demografiska och andra beräkningar för stadsbygden (tätorterna) som en helhet. När det gäller att genomföra detta program i praktiken, måste motsvarande beräkningar göras för varje ort av sådan storlek, att det finns underlag för statistiska prognoser. På dessa beräkningar böra sedan lokala bostadsförsörjningsplaner baseras. Ett dylikt arbete pågår redan i betydande omfattning i samverkan mellan respektive kommuner och byggnadslånebyråns utredningsavdelning. För närvarande planeras dessutom i ett 50-tal städer särskilda intensivundersökningar i form av intervjuer med representativa delar av hushållsbeståndet i syfte att närmare belysa de boendes egen syn på sin hyresbetalningsförmåga och deras önskemål beträffande bostadsproduktionens inriktning. Utredningen föreslår, att kommuns skyldighet att sörja för förbättring av bostadsförhållandena skall — beträffande orter med mer än 10 000 invånare och mindre orter i den mån så kan finnas motiverat — kompletteras med föreskrift om skyldighet för sådan kommun att uppgöra och inom viss tid till centralt organ ingiva plan för åtgärder med avseende på bostadsförsörjningen.

Med hänsyn till de risker för produktionskris som föreligga, när bostadsbristen avvecklats, är det synnerligen angeläget att åtgärder för att möta dessa risker förberedas i god tid, så mycket mer som dessa förberedelser på grund av sin natur äro i hög grad tidskrävande. Det gäller här stadsplanarbeten, saneringsverksamhet, utbildan-

de av formerna för kommunala företagarinitiativ och projektering av bostadsbyggen.

Utredningen anser sig emellertid också böra varna för en rakt motsatt risk, nämligen att bostadsbyggandet — därest läget på byggnadsmaterialmarknaden skulle starkt förbättras — på kort sikt drives upp på en nivå, som måste medföra ett kraftigt bakslag. Enligt utredningens mening bör det årliga produktionsprogrammet för samtliga tätorter med hänsyn till denna risk icke utvidgas till att avse mer än 50 000 lägenheter. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att de bostadsbyggnadskvoter för år 1946, som respektive kommuner själva skulle ansett önskvärda, motsvara ett totalprogram på omkring 59 000 lägenheter — för vars realiserande för närvarande saknas icke endast material utan även arbetskraft, vartill kommer nämnda risk för ett allvarligt bakslag.

Bostadssociala utredningens kostnadsberäkning.

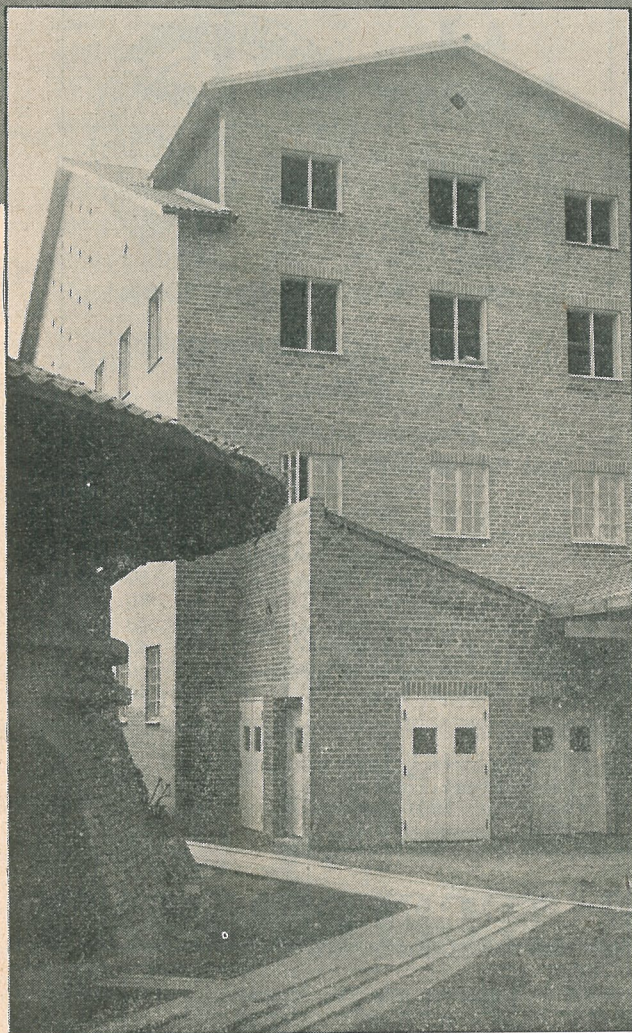
Behovet av lånemedel beräknas, under förutsättning av nu gällande grunder för upptagande i öppna marknaden av underliggande krediter, icke avsevärt överstiga det hittillsvarande behovet (310 resp. 275 milj. kr.).

Familjebidragen skulle fullt utbyggda komma att kräva omkring 120 miljoner kronor om året. Till en början skulle emellertid endast erfordras 25 à 30 miljoner kronor (enligt nu gällande bestämmelser 10 milj. kr.), vilket belopp sedan beräknas växa med omkring 10 miljoner kronor om året. Tre kronors-subventionen skulle första året kosta 1,5 miljoner kronor och därefter årligen växa med samma belopp. Slutligen skulle till byggnads- och förbättrings-

PLANERAR NI NYBYGGNAD

eller ombyggnad för

ÅRSDRIFT?

Civilingenjör Nils Knutsson Blomquist projekterar nybyggnader och ombyggnad av tegelbruk med moderna tidsenliga konstruktioner. Utför fullständiga driftskalkyler och utredningar av alla slag samt är oberoende av maskinleverantörer.

Några utförda och pågående ny- och ombyggnader:

A.B. HAGAVERKEN, Enköping.

Kammartorkanläggning, sommartork, presshus, ugnsoverbyggnad samt lagerskjul.

A.B. MINNESBERGS TEGELBRUK.

Kammartorkanläggning, sommartork, presshus, ugnsoverbyggnad samt lagerskjul.

A.B. HALLSBERGS TEGELBRUK.

Ombyggnad av Svedalssystem till storumstork för årsdrift.

BARA TEGELBRUK.

Nytt presshus samt kommande torkanläggning.

HÖGS TEGELBRUK

Nytt presshus och torkanläggning.

CIVILINGENJÖR NILS KNUTSSON BLOMQUIST

BRUNKEBERGSTORG 24 - STOCKHOLM - TEL. 21 36 53 - 21 36 63

SENNANS FASADTEGEL

maskinformat och handslaget, i vacker, röd färgton är vida känt för sin höga kvalitet.

SENNANS TEGELBRUK -- TEL. 16 SENNAN

ÄGARE:

Aktiebolaget P. OLSSON & C:o HÄLSINGBORG Växel 20750

INFORDRA OFFERT!

GUMMIREMMAR

“PERGUS”

1" - 12" bredder

kunna tillsvidare
levereras

från lager

Tillverkade av utsökt amerikansk bomullsduk och gummiblandning; därför av förstklassig kvalitet.

Infordra offert!

Sonessons
A.-B. WILH. SONESSON & Co

STOCKHOLM MALMÖ GÖTEBORG

A.-B.
**Lomma
Tegel-
fabrik**

Lomma. Tel. Malmö 46 20 02.

Vi uppföra fabrikk skorstenar.
Reparationer utföras.

Bland byggda skorstenar märkas:

Hälla A/B, Kotka, Finland	87 m.
Örebro Pappersbruk, Örebro	75 "
A/B Mölnbacka Trysil, Deje	65 "
Svenska Sockerfabriks A/B, Arlöv	61 "
Lidköpings Sockerfabrik, Lidköping	50 "
Adolf Bratt & C:o, Göteborg	50 "
Fengersfors A/B, Tösse	50 "
Munksjö A/B, Jönköping	45 "
A/B Papyrus, Mölndal	43 "
Sandvikens Järnverks A/B, Sandviken	40 "
Surte Glasbruk, Surte	40 "
" " "	32 "
" " "	32 "
Malmöhus Läns Sjukvårdsinrättningar, Lund	38 "
Länslasarettet, Karlstad	35 "
Karlshamns Elektricitetsverk, Karlshamn	35 "
Statens Järnvägar, Boden	30 "

A.-B. FÖRENADE TEGELBRUKEN

LINKÖPING — TELEFON 201

rekommenderar sina tillverkningar av
3" x 5" x 10" lättmurtegel 1,6 ■
3" x 5" x 10" högporöst murtegel 1,2
och mellanväggsplattor

bidrag krävas 50 miljoner kronor från början och vid full utbyggnad ett dubbelt så stort belopp.

Föreliggande artikel har avsiktligt begränsats till ett försök att lämna en redogörelse för bostadssociala utredningens viktigaste förslag. Det ligger emellertid i sakens natur, att ett betänkande på över 600 sidor, behandlande en mångfald komplicerade problem och utmynnande i mycket vittsyftande förslag skall komma att ge anledning till många berättigade anmärkningar och framkalla mycket delade meningar. Allt tyder också på att det sedvanliga remissförfarandet till myndigheter och verk kommer att motivera åtskillig kritisk överarbetning av förslagen, innan dessa bli mogna att föreläggas riksdagen, vilket näppeligen i någon större omfattning torde medhinnas under innevarande vår.

För den som önskar taga kännedom om en del av den hittills framförda kritiken

skall till sist hänvisas till tvenne framställningar, som föreligga i tryck.

I andra häftet för i år av tidskriften Tiden har professor Erik Lindahl i Uppsala skrivit en längre artikel om Den statliga bostadspolitiken och de små inkomsttagarna, vari han under principiell anslutning till utredningens program föreslår vissa modifikationer av de framlagda förslagen, speciellt i fråga om utformningen av subventionerna. Vidare har Sveriges Industrieförbund nyligen utgivit en skrift, Bostadspolitiken (43 s.), innehållande en av Näringslivets Bostadsbyggnadsdelegation verkställd kritisk granskning av utredningens slutbetänkande, del I, resulterande i ett fullständigt underbetyg. Båda de nämnda framställningarna äro synnerligen intresseväckande och väl värda ett studium i anslutning till betänkandet, av vilket i bokhandeln föreligger en av kanslichefen Stig Algott på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställd 80-sidig sammanfattning.

TEGELMÄSTARE

erfaren arbetsledare och med förstklassiga rekommendationer, sökes av medelstort mellansvenskt tegelbruk med blandad tillverkning.

Kännedom om kammartorcor lämnar företräde.

Svar till "H. H.", Tegels exp., Kungsgat. 32, Sthlm f. v. b.

ANVISNINGAR TILL BYGGNADS- STADGAN

Byggnadsnämnderna i vårt land ha, tills endast för några månader sedan, i stort sett saknat enhetliga bestämmelser beträffande husbyggnadernas tekniska och konstruktiva utformning. Att detta varit till stort förfång för de byggande skulle man kunna visa många exempel på. Nästan varje byggnadsnämnd med självaktning har haft sina speciella bestämmelser om tillåtna påkänningar, värmeledningstal o. s. v. Detta har ju många gånger medfört ett fördyrande av byggandet, för att inte tala om allt arbete, som arkitekter, konstruktörer och byggmästare fått lov att lägga ner för att taga reda på gällande förhållanden, t. ex. om man projekterade ett bygge på en för vederbörande tidigare okänd ort.

När därför byggnadskostnadsökningen blev för stor och kravet på rationalisering blev alltmer gällande blev byggnadsordningarna helt naturligt ett av de första fälten för åtgärder.

Då 1942 års stadsplaneutredning lade fram förslag till vissa ändringar av 1931 års byggnadsstadga förutsattes att vissa anvisningar rörande byggnadstekniska detaljer skulle utarbetas genom Byggnadsstyrelsens försorg.

Kungl. Maj:t uppdrog därför, i febr. 1944, åt Byggnadsstyrelsen att före den 1 dec. samma år inkomma med förslag till anvisningar i den utsträckning, som förutsattes i stadsplaneutredningens förslag. Därjämte skulle Byggnadsstyrelsen, i den omfattning den fann er-

DK 351:69

forderligt, samråda med stadsplaneutredningen och vissa särskilda av kommunikationsdepartementet tillkallade sakkunniga.

Byggnadsstyrelsen utarbetade sitt förslag och överlämnade detta till Kungl. Maj:t den 30 november 1944.

Kommunikationsdepartementet infordrade sedermera yttranden från ett flertal ämbetsverk, institutioner och föreningar och överlämnade dessa yttranden till Byggnadsstyrelsen för överarbetning, varjämte anbefalldes samråd med vissa av Kungl. Maj:t utsedda sakkunniga, nämligen:

drätseldirektören Harald Bengtsson,
Umeå

fil. mag. Carin Boalt, Stockholm
överingenjören G. Chatillon-Winbergh,
Djursholm

byggmästare Anders Diös, Uppsala
professor Gunnar Fischer, Stockholm
civilingenjören G. H. Hansson, Göteborg
stadsarkitekten Carl-Axel Stoltz, Malmö
civilingenjören Evert Strokirk, Stockholm samt

stadsarkitekten Gunnar Wetterholm,
Stockholm.

Sedan överarbetningen verkställts översände Byggnadsstyrelsen förslaget till Kungl. Maj:t som sedermera med vissa smärre justeringar, godkände detsamma den 7 dec. 1945.

En enhetlig byggnadsordning för hela vårt land är sålunda förverkligad och "Anvisningar till Byggnadsstadgan" skola gälla från den 1 jan. 1946.

Det skulle kanske föra för långt att närmare redogöra för innehållet i dessa anvisningar och därför behandlas här speciellt de viktigare bestämmelser som beröra vårt byggnadsmaterial, tegel.

Anvisningarnas 2. kap. innehåller konstruktionsbestämmelser och under rubriken, E. "Murverk av konstgjord sten" finner man följande bestämmelser:

E. Murverk av konstgjord sten.

1. *Beträffande format, tegelsorter, provtagning, provningsförfarande och kvalitetsbestämmelser för tegel skola gälla föreskrifterna i Normalbestämmelser för leverans och provning av murtegel, antagna år 1942 av Svenska teknologföreningen, Sveriges tegelindustriförening och Tegelbrukens centralförbund.¹*

2. *Underkastas materialens beskaffenhet och arbetets utförande noggrann*

kontroll av sakkunnig, som utsetts eller godkänts av byggnadsnämnden, må tillåtna påkänningarna uppgå till de belopp, som angivas i Anvisningar rörande tillåtna tryckpåkänningar för murverk av tegel m. m., granskade år 1942 av Svenska teknologföreningen, Sveriges tegelindustriförening och Tegelbrukens centralförbund.²

3. *Är ej sådant fall för handen, som i 2 sägs, få nedan angivna påkänningar icke överskridas.*

I byggnader med en våningshöjd av högst 3 m må tryckpåkänningarna för väggar eller pelare av murverk, därest dessa äro fast förbundna med bjälklag eller takkonstruktioner, utbildade såsom styva skivor, samt tillfredsställande förankring är anordnad mellan nyssnämnda konstruktioner och murarna, tillåtas uppgå till följande värden.

Material	Murstenshållfasthet i medeltal kg/cm ²	Bruk	Väggjocklek	Tillåten tryckpåkänning i murverk kg/cm ²
Tungt murtegel	300	Kalkcementbruk nr 2 ¹	1- sten	10
"	"	"	1 ¹ / ₂ "	11
Lätt murtegel 1,6	200	"	1- "	9
"	"	"	1 ¹ / ₂ "	10
"	"	Kalkbruk	1- "	6
"	"	"	1 ¹ / ₂ "	7
Lätt murtegel 1,4	115	Kalkbruk	1- "	5
"	"	"	1 ¹ / ₂ "	6
Högporöst murtegel 1,2	45	"	1- "	3,5
"	"	"	1 ¹ / ₂ "	4,0
Lättbetong ²	"	Kalkcementbruk	"	"
(γ -0,8)	55	nr 2	25 cm	4,0
Lättbetong	"	"	"	"
(γ -0,7)	40	"	25 "	3,0
Betonghållsten	50 ³	"	25 "	4,0
"	"	"	20 "	3,5

¹ 2 delar kalkbruk i blandning 1: 3 på 1 del cemetbruk i blandning 1: 3.

² γ = volymvikt i kg/dm³.

³ Hållfastheten beräknad efter bruttoytan.

² Under 1 och 2 angivna normalbestämmelser och anvisningar ha utgivits i gemensamt häfte.

Vid lokalt tryck tillåtes 100 % förhöjning i de sålunda angivna tryckpåkänningarna.

Är våningshöjden större än 3 m, skola iakttagas de anvisningar angående tillåtna tryckpåkänningar, som byggnadsnämnden meddelar i varje särskilt fall.

Anvisningarnas II avdelning omfattar, värmeisoleringsförmåga hos golv, väggar och tak, och 1 kap. återgives härmed.

Högsta tillåtna värmegenomgångstal.

1. I boningsrum, som är avsett att användas för stadigvarande bruk under den kalla årstiden, skola golv, väggar och tak, som gränsa mot det fria eller mot icke uppvärmt utrymme, utföras så att de vid normal fuktighet erhålla högst det värmegenomgångstal, uttryckt i kcal/m² °C h, som för olika delar av landet angivas i följande tabell.

För smärre väggpartier, som utföras av material med sämre värmeisoleringsför-

måga än väggen i övrigt, äger byggnadsnämnden medgiva högre värmegenomgångstal än i tabellen angivits.

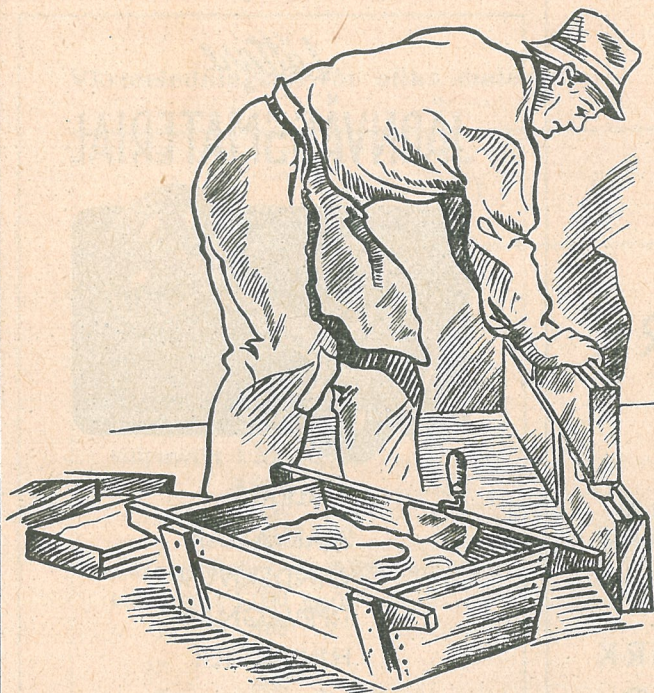
3. Anordnas badrum i källare skall för yttervägg till sådant rum gälla vad under 1 föreskrivits angående boningsrum.

Yttervägg till annat frostfritt källarutrymme, dock ej pann- eller bränslerum, skall hava högst följande värmegenomgångstal: Zon I — 0,9, zon II — 1,1, zon III — 1,5 samt zon IV — 2,0.

4. Bestämning av en konstruktions värmegenomgångstal verkställes på sätt angives i 2 kap.

Anm. 1. Högsta tillåtna värmegenomgångstalen hava angivits med endast en decimal. Har bestämning av värmegenomgångstal utförts med större noggrannhet, får talet avrundas till närmast värde med en decimal. Sålunda avrundas exempelvis värdena 0,650 och 0,749 båda till 0,7.

O m r å d e	Vägg av enbart tungt murtegel eller lättmurtegel 1,6	Vägg av a) enbart lättmurtegel 1,4 eller högporöst murtegel 1,2 eller b) betong jämte isolering	Annan vägg av övervägande stenmaterial	Trävägg	Takbjälklag mot det fria eller mot icke uppvärmt utrymme utfört av		Golvbjälklag	
					stenmaterial	trä	mot icke uppvärmt utrymme	mot det fria
Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län (zon I)	0,8	0,7	0,6	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3
Västernorrlands, Gävleborgs Kopparbergs och Värmlands län (zon II)	0,9	0,8	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3
Stockholm stad och län, Uppsala, Västmanlands, Södermanlands, Örebro, Östergötlands, Skaraborgs, Älvsborgs, Jönköpings, Kronobergs, Göteborgs och Bohus samt Hallands län (zon III)	1,0	0,9	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4
Gotlands, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län (zon IV)	1,1	1,0	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4

Landets största tillverkare
av tegelmellanväggsplattor.
Vi leverera Walla-plattor
över hela Sverige.

Fråga honom

— han vet besked

att VALLA-plattorna äro lätta att
hugga och så äro de raka*...

7
goda egenskaper hos våra
mellanväggsplattor

- 1** Brandsäkra
- 2** Ljudisolerande
- 3** Volymbeständiga
- 4** Spikbara
- 5** Fria från fukt
- 6** Kemiskt neutrala
- 7** Lätta att hugga och
bila

Walla-plattornas många värdefulla egenskaper erkänns av alla byggmästare och byggherrar. De utgöra ett tillförlitligt mellanväggsmaterial, som är brandsäkert, ljudisolerande, fritt från fukt, lättarbetat och volymbeständigt. Tala med en fackman om Walla-plattornas egenskaper. Då får ni veta varför de äro de mest sålda i landet.

* Vår patenterade tillverkningsmetod gör att våra plattor äro absolut raka.

TEGELBRUKSAKTIEBOLAGET WALLA — Katrineholm

Postadress: Katrineholm. Telefon: Tegelbolaget.

HEBY
TEGELVERK

Specialité:

TAKTEGEL

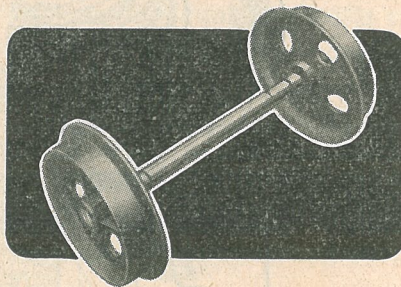
Årstillverkning 10.500.000 st.

HEBY TEGELVERK
SKÖLDBERG & Co.

KOMMANDITBOLAG

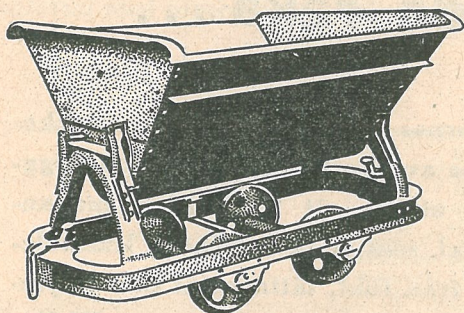
Telefon: Namnanrop Heby Tegelverk

Lättare
JÄRNVÄGSMATERIAL

STALRÄLS
SPARVÄXLAR
VÄNDSKIVOR
TIPPVAGNAR
HJULSATSER

Sonessons
A-B. WILH. SONESSON & Co.
Stockholm Malmö Göteborg

**Tippvagnar
Räls**

Vändskivor Spårväxlar
Hjulpar Rullager

Carl Ström A-B All övrig järnvägsmateriel

Stockholm C Tel. Växel 23 54 00

Rem-, kugghjuls & linsmörjor, presennings- & remoljor,
remvax, remmar & oljor.

A. E. FERNSTEDT & Co

Tel. 107 - MOTALA - Etabl. 1890.

TEGELMÄSTARE

driftig arbetsledare, erfaren i tillverkning av mur-, högporös-, rör- och taktegel samt dessutom kunnig i bränning erhåller plats vid medelstort tegelbruk vid västkusten.

Ansökningar med betyg, referenser, löneanspråk samt tidigaste tillträdesdag ställes till "Kompetent", Tegels exp., Kungsgatan 32, Stockholm f. v. b.

Värmeledningstal för olika material.

Material	Volymvikt i torrt till- stånd kg/m ³	Värmeled- ningstal ¹ kcal/m °C h
Murverk i kalkbruk		
tungt murtegel		0,62
lättmurtegel 1,6		0,51
" 1,4		0,43
högporöst murtegel 1,2		0,36
Murverk av lättbetong med		
volymvikt 1 200 kg/m ³		0,36
" 1 000 "		0,30
" 700 "		0,22
" 500 "		0,17
Isolering, utförd av lättbetong med		
volymvikt 1 000 kg/m ³		0,27
" 700 "		0,19
" 500 "		0,14
" 300 "		0,10
Kalkbruk	1,700	0,70
Cementbruk	2,000	1,1
Betong	2,300	1,5
Granit	2,700	3,0
Trä	600	0,13
Träfiberskivor, hårda	1,000	0,13
" halvhårda	600	0,08
" porösa	300	0,05
Träfiberskivor, högporösa	100	0,04
Trällsplattor ²	400	0,08
"	300	0,07
Isoleringsmattor av mineralull, sjögräs eller vadd	100	0,04
Korkplattor (expanderade)	100	0,04
Torvmull ³	200	0,08
Träkolstybb ³	150	0,06
Kutterspån ³ (spånstorlek högst 5 cm ²)	100	0,06
Sågspån ³	175	0,07
Koksaska ³	700	0,20
Granulerad masugnsslagg med kornstorlek ³ ≤ 5 mm ..	400	0,10
Sand	1,500	0,35
Papp	600	0,08
Asfaltpapp	1,200	0,20

¹ I denna kolumn angivna värmeledningstal gälla för material med i vidstående kolumn angiven volymvikt.

² Vid beräkning av värmeegenomgångstal avdrages från träullsplattas verkliga tjocklek 0,5 cm för varje putsad eller motgjuten sida av plattan. Om plattorna anbringas på ytersida av vägg, ökas värmeledningstalet med 0,01.

³ Vid beräkning av värmeegenomgångstal för vindsbjälklag med fyllningar utan över-täckning skall fyllningens verkliga tjocklek minskas med 3 cm.

I kap. 2 lämnas anvisningar om: *Bestämning av värmeegenomgångstal.*

Här anges under 1. den vanliga metoden för beräkning av värmeegenomgångstal och anm. 2 anger ett lämpligt förfarande vid bedömning av en hålstensmurs värmeisoleringsförmåga.

Under punkt 2. lämnas följande värden å övergångsmotståndet m_i och m_u .
 $m_i + m_u = 0,20$ för golv, väggar och tak mot det fria,

$m_i + m_u = 0,26$ för golv, väggar och tak mot kalla utrymmen i övrigt.

Värden för värmemotståndet i helt inneslutna luftskikt av olika tjocklek anges under 3. och punkt 4 återgives å motstående sida samt punkt 5 nedan:

I fråga om för fukt i synnerlig grad utsatta konstruktioner äger byggnadsnämnden föreskriva högre värmeledningstal än ovan angivits.

5. *Värmeledningstal för material, som ej äro upptagna i ovanstående tabell ävensom värmeegenomgångstal, som icke kunna beräknas enligt ovan angivna formler, skola, för att få läggas till grund för beräkningar enligt denna avdelning, vara godkända av byggnadsstyrelsen.*

Som framgår av tabellen i kap. 1 har landet, som brukligt, indelats i fyra zoner och de högsta tillåtna värmeegenomgångstalen har angivits för varje zon. Man kräver inom samma zon olika värmeegenomgångstal beroende på vilket material, som kommer till användning. På grund av den procentuellt i högre grad försämrade värmeisoleringsförmågan vid fuktupptagning och den lägre värmekapaciteten hos lättare byggnadsmaterial kräver man sålunda för dessa ett lägre värmeegenomgångstal än för de tyngre materialen.

Äntligen har man sålunda kommit därhän, att det icke endast är det magiska värmeegenomgångstalet som anger väggens kvalitet, utan hänsyn har även tagits till andra, för en ytterväggskonstruktions isoleringsförmåga, betydelsefulla egenskaper.

Som framgår av anm. I i samma kapitel finner man regler för avrundning av värmeegenomgångstalen till att endast omfatta en decimal. Värmeegenomgångstalet får därmed ett siffervärde som ifråga om exakthet motsvarar det verkliga förhållandet.

De i kap. 2 angivna värmeegenomgångstalen skilja sig beträffande teglet, något från de värden som finnes i "Normalbestämmelser för leverans och provning av murtegel jämte anvisningar rörande tillåtna tryckpåkänningar för murverk av tegel och tegelmurverks värmeisoleringsförmåga" i fortsättningen kallade "teknologföreningens anvisningar". Förklaringen härtill är, att man visserligen godtagit de värmeledningstal för murtegel som angivas (se tab. 3 i dessa anvisningar) men att värmeledningstalet för kalkbruk höjts från angivet värde 0,62 till 0,70. Då kalkbruket ingår med c:a 23 % i murverket har därför värmeledningstalen för *murverk* av tegel höjts med 2—3 hundradelar. På grund härav bli de i tabellerna 11—13 i "teknologföreningens anvisningar" angivna värmeegenomgångstalen för ytterväggar av tegel något högre än vad dessa tabeller angiva. Tabellerna äro nedan omräknade enl. Byggnadsstyrelsens anvisningar och angivas sålunda med en decimal. Tabellerna ha samma format och sättning som i "Teknologföreningens anvisningar" med avsikten att de av läsarna som önska, skola kunna klippa ur dessa tabeller och komplettera "Teknologföreningens anvisningar".

TABELL II.

Värmeledningstal k för ytterväggar av tegel och puts
på båda sidor.

(Volymvikten enl. tabell 9. $\sum m_a = 0,20$.)

Tegelsort	Tegelformat	2 ¹ / ₂ -sten	2-sten	1 ¹ / ₂ -sten	1-sten
Tungt murtegel i kalkbruk	30-tegel	0,7	0,8	1,0	1,4
	25-tegel	0,8	0,9	1,2	1,5
	23-tegel	0,8	1,0	1,2	1,6
Lättmurtegel 1,6 i kalkbruk	30-tegel	0,6	0,7	0,9	1,2
	25-tegel	0,7	0,8	1,0	1,4
	23-tegel	0,7	0,9	1,1	1,4
Lättmurtegel 1,4 i kalkbruk	30-tegel	0,5	0,6	0,8	1,1
	25-tegel	0,6	0,7	0,9	1,2
	23-tegel	0,6	0,7	0,9	1,3
Högporöst tegel 1,2 i kalkbruk	30-tegel	0,4	0,5	0,7	0,9
	25-tegel	0,5	0,6	0,8	1,1
	23-tegel	0,5	0,6	0,8	1,1
Högporöst tegel 1,1 i kalkbruk	30-tegel	0,4	0,5	0,6	0,8
	25-tegel	0,4	0,5	0,7	1,0
	23-tegel	0,5	0,6	0,7	1,0

TABELL 12.

Värmeledningstal k för ytterväggar av tegel med puts
endast på insidan.

(Volymvikten enl. tabell 9. $\sum m_a = 0,20$.)

Tegelsort	Tegelformat	2 ¹ / ₂ -sten	2-sten	1 ¹ / ₂ -sten	1-sten
Tungt murtegel i kalkbruk	30-tegel	0,7	0,8	1,0	1,4
	25-tegel	0,8	1,0	1,2	1,6
	23-tegel	0,9	1,0	1,3	1,7
Lättmurtegel 1,6 i kalkbruk	30-tegel	0,6	0,7	0,9	1,2
	25-tegel	0,7	0,8	1,0	1,4
	23-tegel	0,7	0,9	1,1	1,5

TABELL 13

Värmegenomgångstal k för ytterväggar med fasadtegel och bakmurning med annan tegelsort, invändigt putsade.

(Fasad tegel med vol.-vikt = 1,8 kg/dm³ utgör 1/2-stens tjocklek samt bindare till c:a 20 % av ytan. För övriga vol.-vikter se tab. 9 $\sum m_a = 0,20$.)

Tegelsort	Tegelformat	2 ¹ / ₂ -sten	2-sten	1 ¹ / ₂ -sten
Fasadtegel + lättmurtegel 1,6 i kalkbruk	30-tegel	0,6	0,7	1,0
	25-tegel	0,7	0,9	1,1
	23-tegel	0,8	0,9	1,2
Fasadtegel + lättmurtegel 1,4 i kalkbruk	30-tegel	0,5	0,7	0,9
	25-tegel	0,6	0,8	1,0
	23-tegel	0,7	0,8	1,1
Fasadtegel + högporöst tegel 1,2 i kalkbruk	30-tegel	0,5	0,6	0,8
	25-tegel	0,6	0,7	0,9
	23-tegel	0,6	0,7	1,0
Fasadtegel + högporöst tegel 1,1 i kalkbruk	30-tegel	0,4	0,5	0,7
	25-tegel	0,5	0,6	0,9
	23-tegel	0,5	0,7	0,9
Lättmurtegel 1,6 + lättmurtegel 1,4 i kalkbruk	30-tegel	0,5	0,6	0,8
	25-tegel	0,6	0,7	1,0
	23-tegel	0,7	0,8	1,0
Lättmurtegel 1,6 + högporöst tegel 1,2 i kalkbruk	30-tegel	0,5	0,6	0,8
	25-tegel	0,5	0,7	0,9
	23-tegel	0,6	0,7	0,9
Lättmurtegen 1,6 + högporöst tegel 1,1 i kalkbruk	30-tegel	0,4	0,5	0,7
	25-tegel	0,5	0,6	0,8
	23-tegel	0,5	0,7	0,9

Med ledning av de värden å värme- genomgångstalen, som angivas i dessa tabeller, finner man att ett flertal ekonomiska tegelväggskonstruktioner med rimlig tjocklek och utan tilläggsisoler- ring uppfyller anvisningarnas for- dningar:

Inom Zon I, Ex. 2-stens vägg av 25- tegel, vol.-vikt 1,6 eller 1½-stens vägg av 30-tegel, vol.-vikt 1,2.

Inom Zon II, Ex. 1½-stens vägg av 30- tegel, vol.-vikt 1,6 eller 1½-stens vägg av 25-tegel, vol.-vikt 1,2.

Inom Zon III, Ex. 1½-stens vägg av 25-tegel, vol.-vikt 1,6, 1,4 eller 1,2; 1- stens vägg av 30-tegel, vol.-vikt 1,2 samt 1½-stens vägg av 23-tegel, vol.-vikt 1,4.

Inom Zon IV. Ex. 1½-stens vägg av 25- tegel, vol.-vikt 1,6, 1,4 eller 1,2. 1-stens vägg av 30-tegel, vol.-vikt 1,2.

Några tekniska uppgifter om månghål- tegel, som kommit till stor användning i västra och södra Sverige, finnes tyvärr icke i anvisningarna, men äro under ut- redning. När dessa värden fastställts skola vi lämna meddelanden härom. Månghåltegellet är ju ett utmärkt bygg- nadsmaterial och kommer alltmer till användning. Utmärkande för detta te- gel är dess goda tryckhållfasthet och jämna kvalitet, dess låga volymvikt och goda värmeisoleringsförmåga.

I anvisningarna III avdelning, som be- handlar *ljudisolering* finner man att man numera kan uppställa rent siffer- mässiga minimifordringar.

I samband med uppgörandet av denna del av anvisningarna, som på uppdrag av byggnadsstyrelsen utarbetats av ar- kitekten G. Heimbürger, Stockholm och docenten P. Brüel, Göteborg, utfördes ett stort antal ljudmätningar enligt nya

mätningametoder. Anvisningarna an- giva minimifordringar på ljudisolering hos lokaler för olika ändamål, ljudiso- lering hos vanliga konstruktioner och konstruktionselement, allmänna anvis- ningar och definitioner.

Avd. VII. behandlar skorstenar o c h r ö k r ö r. Här kanske speciellt bör påpekas att anvisningarna bl. a. fordra att "skorstens anslutningsväggar samt skiljeväggar mellan rökrör skola hava en tjocklek av minst 11 cm, dock skola väggarna kring rökrör från värme- panna hava en tjocklek av minst 23 cm, om värmepannan har en eldyta av 5 m² eller om byggnaden har mer än två våningar".

Det vanliga sättet att utföra skiljeväg- garna med kantställda tegel är sålunda icke längre tillåtet.

I tabellform angives även uppgifter rö- rande erforderlig värmeeffekt pr m² byggnadsplanyta samt erforderliga di- mensioner å skorstenar vid olika värme- effekter.

De nya anvisningarna utgöra, även om vissa detaljer kunna diskuteras, ett stort steg mot bättre förhållanden spe- ciellt ur synpunkten att de blivit enhet- liga för hela riket. Enhetligheten är för övrigt en nästan nödvändig förutsätt- ning för genomförandet av de genom- gripande standardiseringsplaner, som framlagts av Byggstandardiseringen.

R. Ea.

Meddelande från Statens Kommitté för Byggnadsforskning.

Forskningsanslag.

Kungl. Maj:t har beviljat 53 000 kronor till byggnadsforskning med följande fördelning.

Sammanställning och bearbetning av resul- tatet från undersökningar av vindförhållan- den vid bebyggelse av olika slag. Fil. dr Erik Ingelstam, Stockholm och civilingenjör Karl- Erik Walderyd, Göteborg, 1 000 kronor.

I byggnadsstadgan föreskrives, att man vid utformning av stadsplan skall tillse, att möjlighet beredes för "skydd mot förhärskande vindar". Detta skydd torde avse att åstadkomma lä vid lekplatser, i parker, på gårdar och gator eller att i varje fall mildra inverkan av obehaglig blåst.

I Göteborg utfördes för några år sedan både genom fältundersökningar och genom modellförsök vissa studier rörande vindförhållandena vid bebyggelse av olika slag. Föreliggande arbete avser att sammanställa och bearbeta de ur många synpunkter värdefulla och intressanta resultaten vid dessa studier.

Undersökning av dynamisk inverkan på broar. Civilingenjör Rolf Lerbors, Stockholm, 8 000 kronor.

Denna undersökning utgör fortsättning på ett tidigare av Kommittén understött forskningsarbete. Då frågan om storleken av det dynamiska tillskottet under olika förhållanden är ett omfattande problem av stor betydelse framför allt inom brobyggnadskonsten, har Kommittén ansett fortsatta undersökningar på området vara mycket angelägna.

Undersökning av sammansatta tryckta stråvor i fackverk av trä. Tekn. dr Henrik Nylander, Stockholm, 5 000 kronor.

Hur en i flera sektioner uppdelad tryckt stråva i ett fackverk av trä verkar vid belastning mot brott är av största betydelse för rationell dimensionering. Föreliggande undersökning avser i första hand en experimentell undersökning av detta verknings sätt. Härigenom erhålles möjlighet att avgöra om man vid dimensionering av träfackverk kan tillämpa den s. k. passningsmetoden.

Produktionsteknisk forskning, i första hand analys av trävarukostnader. Civilingenjör Mejse Jacobsson, Lidingö, 18 000 kronor.

Arbetet beräknas komma att omfatta analys av trävarukostnader samt bearbetning för publicering av tidigare resultat från den produktionstekniska forskningen, särskilt resultaten från undersökning av vissa transportproblem inom husbyggnadsfacket.

Analysen av trävarukostnader innefattar bl. a. studier av virkesprisets uppkomst, varvid distributionskostnaderna skola ägnas särskild uppmärksamhet. Vidare skall virkesätgången undersökas, varvid arbetet skall inriktas på att bestämma virkets olika användningssätt på ett bygge.

Undersökning av vissa problem i samband

med putsning. Civilingenjör Sven Nycander, Stockholm, 10 000 kronor.

Bland de frågor i samband med putsning, som på senaste år blivit aktuella och som i första hand närmare böra utredas, kunna nämnas betydelsen av vattenöverskott vid släckning av kalk, betydelsen av fuktighets halten i luften vid putsningsarbetets utförande samt frågor rörande putsens och stommaterialets kapillära egenskaper.

Föreliggande forskningsarbete avser att i viss omfattning studera samtliga ovan angivna problem på putsområdet.

Utredning angående tillåtna skjvuspänningar för nitar och bultar. Professor Folke Odqvist, Djursholm, 6 000 kronor.

Från de tekniska ämbetsverkens järndelegerade av år 1939, som äro sysselsatta med revidering av de statliga järnbestämmelserna, har föreslagits att angivna utredning borde komma till stånd, och kommittén har tillstyrkt detta förslag med hänsyn till den stora betydelsen för vårt land av rationellt avfattade järnbestämmelser. **Nils Tengvik.**

År 1869
grundlades av
N. LUNDGREN, Gävle

den första och största svenska skorstensbyggnadsfirman, som uppfört över 1,600 skorstenar från Norra Ishavet till Medelhavet med sammanlagt mer än 50,000 meters höjd.

Ägare av Upsala Norra Tegelbruk.

LUNDGREN
SKORSTENSBYGGNADSFIRMA * Gävle

ANVÄND

MÄLARDALENS FASADTEGEL

ÄVEN TILL

entréer, hallar, korridorer, golv
m. m. vid uppförandet av skolor,
sjukhus, militära byggnader o. dyl.

RÖTT och GULT FASADTEGEL

I OLIKA NYANSER

A.-B. MÄLARDALENS TEGELBRUK

Eriksbergsgatan 27

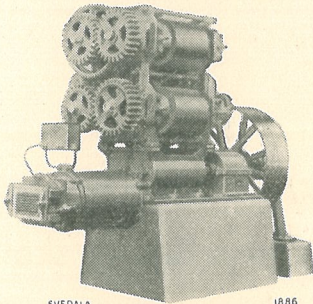
STOCKHOLM

Telefon 23 33 65

SVEDALA TEGELMASKINER

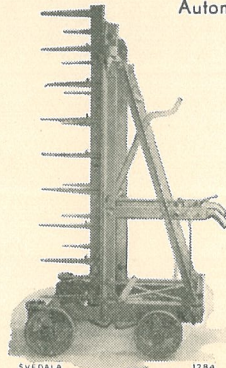
Murtegelpress EFFEKTIV II AB med dubbelt finsvalsverk RFD 2 19. (Skyddskåporna avtagna.)

SVEDALA

1886

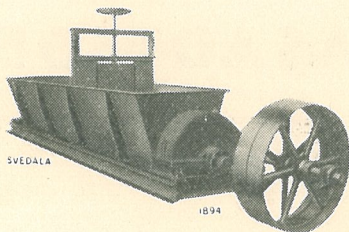
Automatisk avsättningsvagn typ C.

SVEDALA

1284

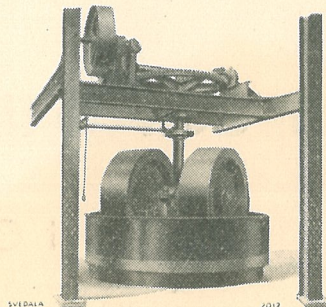
Enaxlad blandare med cylindrisk kuggväxel.
Utföres även med konisk kuggväxel.

SVEDALA

1894

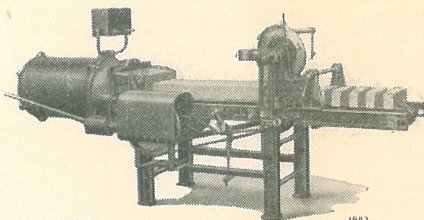
Kollergång för bearbetning av lera.

SVEDALA

1212

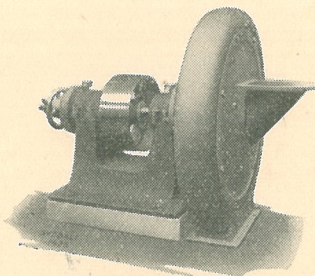
Automatiskt avskärningsbord.
IDEAL

SVEDALA

1983

Desintegrator DESGE 3.

A-B. Åbjörn Anderson, Svedala

TELEFONANROP: GJUTERIET, SVEDALA

STOCKHOLM
Fridhemsgatan 29
Tel. 512485, 512495

KARLSTAD
Tel. 12887

FALKÖPING
Tel. 4 8 7

FALUN
Tel. 1305

GÖTEBORG
Norra Hamngatan 36
Tel. 112634, 112635